

Ljubljana, 4. februar 2021

Pogovor? Dogovor?? Govor???

Razgradnja svobode izraza 2020/2021

Za demokracijo, ki jo živimo, je govor že od samega konceptualnega osnutka eden temeljnih postulatov. V istem miljeju razvoja demokracije je bil človek dominantno opredeljen z govorom, ta je bil nadalje neločljivo povezan z raciem, podstatjo razsvetljenstva, prav tako ključnim vodilom razvoja družbe. Politika naj bi svoje odločitve bazirala na argumentih, znanstvenih spoznanjih in dokazih, za razliko na primer od volje posameznika, absoluta ali tirana, kar je bilo skozi zgodovino ovrženo kot pot, ki pelje k napredku, dobremu, sreči in ostalim pozitivnim opredelitvam, ki jih kot družba zasledujemo.

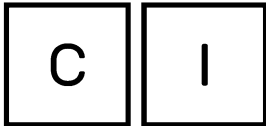
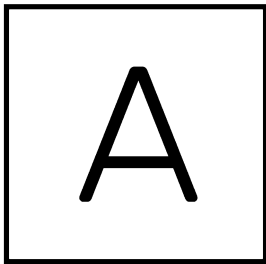
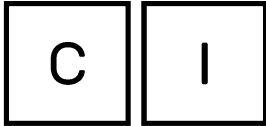
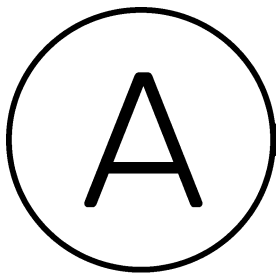
In kje smo s tem temeljem temeljev, torej govorom, danes? Vse kaže, da je svoboda izraza na udaru, da se prostor izražanja krči, velikokrat neposredno, neredko pa tudi posredno in morda težje zaznavno, pa vseeno z občutnimi posledicami. V zadnjem letu dni, kolikor traja epidemija in s čimer sovпада tudi menjava politične oblasti v Sloveniji, je bila svoboda izražanja pogosto tarča napada. V kolikor ima aktualna koalicijska pogodba vladnih strank na področju kulture zgolj dve določili, to sta kulturni evro in nacionalni program za kulturo, je iz dosedanjih potez Vlade in Ministrstva za kulturo jasno, da je agenda veliko širša. Priča smo nenehnim poskusom zasuka vrednot, kar neredko spremlja demontaža pravne države (še en temelj). Izražanje se oži, včasih prostorsko, fizično, spet drugič je evidentno krčenje raznolikosti. Vse napotuje na realizacijo namere po krepitvi odločanja skozi voljo individuuma. Natanko nasprotno demokratičnim temeljem, kot jih poznamo.

Trditev podkrepljujejo dejstva.

Dialoških skupin ni

Ministrstvo za kulturo že vrsto let pozna strukturno mesto dialoga z samozaposlenimi v kulturi in nevladnim sektorjem. Delovni skupini za trajni dialog s samozaposlenimi in NVO sta neprekinjeno delovali več kot deset let, sklicani pa sta bili vsakokrat ob menjavi vodstva Ministrstva za kulturo. Ministra Vaska Simonitija že od samega imenovanja pozivamo, da skliče dialoške skupine, a slednjega do danes ni storil. Dialog je tako čisto fizično presekano, ustaljenega načina komunikacije pa ni zamenjalo nič drugega kot tišina ali monolog.

Suspenz demokracije v Državnem zboru

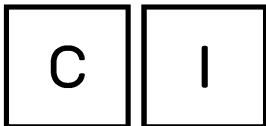
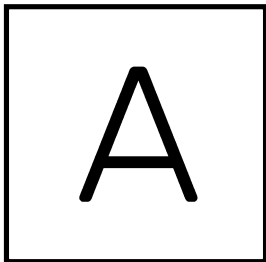
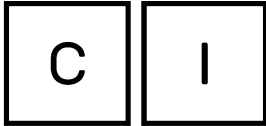
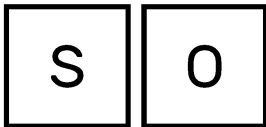
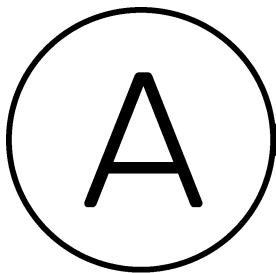
Kar dvakrat v zelo kratkem obdobju manj kot enega leta se je zgodilo, da zaradi proceduralnega izigravanja do pomembnih razprav na Odboru za kulturo ni prišlo. Ko bi se na 27. nujni seji Odbora za kulturo v Državnem zboru morali pogovarjati o napadu na nevladni sektor na Metelkovi 6, se seja ni zgodila zaradi nesklepčnosti, pojasnilo na samem odboru pa je bilo, da zaradi domnevnih drugih delovnih obveznosti velikega dela koalicijskih poslancev. Bolj aktiven suspenz pogovora se je zgodil nekoliko kasneje na 31. nujni seji omenjenega odbora, ko naj bi razpravljali o precedanu odvzema statusa samozaposlenemu v kulturi. Četudi so bili poslanci koalicije prisotni, so se odločili za obstrukcijo, češ da gre za individualen primer, ki niti ni osamljen, in da torej ni potrebe po razpravi. Postreženi podatki so bili glede na uradna pojasnila ministrstva kontradiktorni, dejstvo pa je, da je bila razprava ponovno proceduralno onemogočena. Namesto pogovora je v Državnem zboru, mestu demokracije, zavladala tišina.

EU sredstva brez razprave

Evropska unija je kmalu po začetku epidemije oblikovala poseben finančni mehanizem pomoči državam za okrevanje in odpornost. Nacionalnim državam je bilo prepuščeno, da oblikujejo, kako bodo sredstva uporabljena, pri čemer je EU zastavila nekaj okvirnih vodil. Načrt naj bi se pripravljal tudi v dialogu s socialnimi partnerji in civilno družbo, kar pa se v Sloveniji praktično ni zgodilo. Iz Ministrstva za kulturo so ob nekaj priložnostih zgolj skopo povzeli, kaj naj bi načrt vključeval za kulturo. Konec decembra smo v Asociaciji ministrstvo tudi uradno pozvali k začetku dialoga na to temo, a do danes nismo prejeli odgovora. Časa je bilo še veliko, saj naj bi se načrte načeloma potrdilo do aprila, a zdaj je za kvalitetno razpravo časa seveda vse manj. Dogovor bo evidentno spet zamenjala enostranska odločitev.

Kulture v protikorona paketih praktično ni – izgovori

Od samega začetka Asociacija in tudi širša civilna družba opozarjata na dejstvo, da protikorona paketi praktično ne vključujejo kulture, čeprav jo je tudi EU prepoznala kot eno od petih najbolj prizadetih področji. Asociacija se je odzvala na vseh osem protikorona paketov, posebnega poglavja za kulturo z resnejšimi ukrepi pa ni bilo niti v enem paketu, čeprav so jih bili deležni gospodarstvo, turizem, šolstvo, športi in še kakšno področje. Vlada in ministrstvo za kulturo ne želita podaljšati niti edinega ukrepa, ki sta ga v prvem valu sprejeli sami, in sicer avtomatskega podaljšanja pravice do plačila prispevkov. Znano je, da socialnega dialoga ni, pogovora s civilno družbo prav tako ne in posledično smo spet zgolj soočeni z odločitvami. Dogovor? Prej kot slednjega smo deležni izgovorov, na primer, da se vavčarjev za kulturo ne da tako lahko uvesti, čeprav so sorodni modeli že poznani, kar je izpričano celo v raziskavi samega Ministrstva za kulturo.

Zmanjšanje števila samozaposlenih – ukinjanje raznolikosti izraza

Poleti 2020 se je prvič zgodilo, da minister za kulturo ni želel podpisati odločitev strokovne komisije glede podelitev pravice do plačila prispevkov. Napaden je bil strokovni pogovor in dogovor, saj je tudi iz duha zakona jasno, da so strokovne komisije postavljene ravno zato, da prihaja do argumentiranih in strokovnih odločitev. Minister je komisijam nasprotoval, kršil zakon vsaj na dveh mestih (87. člen ZUJIK in 222. člen ZUP) in preprosto avtoritarno vsilil svojo voljo. Ne samo da je bila povožena strokovnost, pač pa se je hkrati zgodil tudi najbolj neposredni napad na umetniško ustvarjalnost in na svobodo izraza. Toliko bolj agresivna je bila odločitev o aktivnemu odvzemu statusa pevcu Zlatku, kar je zares pomenilo discipliniranje in poskus utišanja. Primer je bil tudi na sodišču spoznan za nezakonitega.

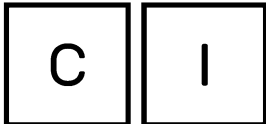
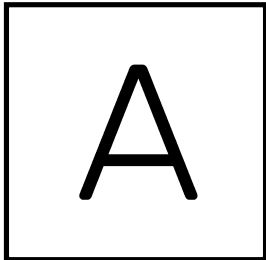
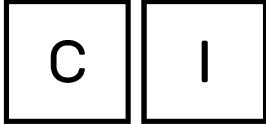
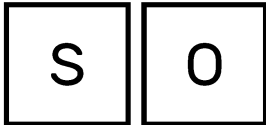
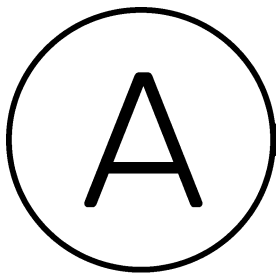
Pravilnik o strokovnih komisijah kot formalni temelj nadaljnjega krčenja

Osnutek pravilnika o strokovnih komisijah je eden najbolj jasnih pokazateljev zoževanja svobode izraza, in to na več nivojih. Najprej vsebinsko, kjer je bilo hitro jasno, da se vse več pooblastil prenaša na ministra (na primer imenovanje predsednika posamezne komisije s strani ministra, namesto da bi predsednika z demokratičnimi volitvami izvolili sami člani komisije, tako kot prej), nato z nasprotovanjem civilni družbi in Nacionalnemu svetu za kulturo, ki se s spremembami nista strinjala in naposled tudi z neupoštevanjem sklepa Odbora za kulturo v Državnem zboru, ki je prav tako sklenil in to celo s podporo koalicijskih poslancev, naj se pravilnik ne spreminja. Jasno je, da je vse govorjenje izražanje v prazno, oblast pa že dominira mimo ustaljenih temeljev. Sporno sprejetje pravilnika bo nadalje služilo kot nov formalni temelj za nadaljnjo krčenje raznolikosti.

Po dveh mesecih od sprejetja novega pravilnika o strokovnih komisijah je ministrstvo zamenjalo že skoraj vse bivše člane. Ob tem poznavalci področij ugotavljajo, da so na položaje novih članov pogosto imenovani ideološko močno profilirani posamezniki, velikokrat pa tudi osebe, ki s stroko nimajo stika že kar nekaj časa ali pa se prej gibljejo na področju popularne kot pa progresivne ali etablirane kulture. Vse navedeno priča, da se je zgodil pričakovani obrat na slabše.

Prostor za svobodo izraza

Govor se odvija v prostoru, najbolj bazično v fizičnem prostoru. Če tega prostora ni ali se ga preprosto ukine, potem ni temeljnega pogoja za izražanje. Poskus selitve nevladnih organizacij na Metelkovi 6 predstavlja ravno poskus uničenja svobode izraza na najbolj osnovni ravni. Žal se je zelo podobno realiziralo v primeru avtonomne tovarne Rog, kjer je bila situacija z epidemijo izkoriščena v ravno takšne namene.

Prevzemanje, utišanje in izčrpavanje medijev

V zadnjih enajstih mesecih je vlada kljub zelo zaskrbljujoči sliki z epidemijo vseeno našla čas in se veliko ukvarjala z mediji. Tako smo zelo hitro dobili predlog nove medijske zakonodaje, katere problematičnost je opazil tudi del koalicije, in se zakon zavoljo tega ni spremenil. Vlada je veliko pozornosti namenila javni RTV in uspela izvesti številne kadrovske menjave vključno s samim vrhom. Zelo odmeven je bil poskus discipliniranja Slovenske tiskovne agencije, ki se ji je odrekalo sredstva. V podobno kvoto uničenja medijev se umešča tudi, na formalistični bazi osnovano, izčrpavanje slovenskega filma. Vzporedno zgledu Vlade je naposled sledilo tudi področno izčrpavanje najstarejše študentske radijske postaje v Evropi, to je Radia Študent, s strani študentske organizacije v Ljubljani. Planet TV je bil prodan madžarski TV 2, prav tako sredi epidemije, ko bi pričakovali, da se bosta Vlada in Ministrstvo za kulturo raje ukvarjali z reševanjem umetnosti, ustvarjalk in ustvarjalcev. Vse navedeno priča, da smo v manj kot letu dni priča radikalnemu poskusu posega v medijsko krajino, ki je v dobršni meri zares tudi uspel.

In pogovor o zagonu kulture po epidemiji?

Dialoških skupin ni, pogovora o sredstvih EU prav tako ne, ne vodi se razprav o tem, kako naj se kulturi konkretnije pomaga s korona paketi, niti ni pogovorov, kako se bo kulturo zagnalo po epidemiji. Vse to nakazuje na kratke in srednjeročne težave. Po tem ko se bo shema temeljnega dohodka iztekla (kar je zares eden redkih pozitivnih in za kulturo uporabnih ukrepov) in ko ga s ponovnim zagonom družbe marsikdo ne bo več potreboval (gostilne, frizerji, obrtniki in sorodne dejavnosti se bodo predvidoma spet hitro zagnale), je tudi iz pretekle ekonomske krize jasno, da bo povpraševanje po kulturnih dobrinah še nekaj časa ostalo zmanjšano. Tudi o tem bi morala nujno steči razprava. Tukaj so še skrbi glede realizacije vsakoletnega razpisa za rezidence in izvedbo sorodnega razpisa za mednarodna gostovanja. Potovanja in gostovanja se bodo zagotovo dogajala in v kolikor sta lansko leto razpisa umanjala, bi ju letos preprosto potrebovali. Da se po vseh zapiranjih meja, celo regijskih in občinskih, ne zapremo sami vase, v odmeve samogovorov, pač pa se ponovno odpremo drugemu, demokratični izmenjavi, pogovoru in svobodi izraza.

Vse navedeno jasno priča o poskusu degradiranja svobode izraza, ob kulturnem prazniku pa je nujno spomniti, da sodobna kultura predstavlja vrednoto samo po sebi in to vrednoto, ki bistveno utemeljuje demokratično družbo, kot jo živimo. Umetnost opozarja, kritizira in spoznava. Govori in se mora, v vsej svoji raznolikosti, izražati še naprej.

DRUŠTVO ASOCIACIJA
–društvo nevladnih organizacij in
posameznikov na področju kulture

PISARNA
Dalmatinova 4, 1000 Ljubljana

SEDEŽ
Metelkova 6, 1000 Ljubljana

+386 (0)1 4341 244
+386 (0)51 773 611

info@asociacija.si
www.asociacija.si

DAVČNA ŠTEVILKA
38450666 (nismo dav. zav.)

MATIČNA ŠTEVILKA
1768875

TRR
SI56 61000 0014575 664
(pri DH d.d.)